

HADTÖRTÉNELMI APRÓSÁGOK^x

Adalék Mátyás király 1477-ki ausztriai hadjáratahoz.

E nevezetes hadjáratról egy terjedelmére nézve csekély ugyan, de tartalmát és eredetét tekintve nagybecsű írott emlék áll rendelkezésünkre. Ezen a modenai levéltárból származó s másolatban a M. T. A. történelmi bizottsága gyűjteményében őrzött emlék az olasz Bresciai Gábor (Fra Gabriele de Brescia) egri püspöknek, és sz. széki legatusnak a Mátyás király által béketárgyalások megindítása céljából Fridrik császárhoz menesztett biztosok egyikének, St. Pöltenben 1477 október 7-én, tehát mintegy két-hónappal a békekötés előtt, kelt levelének kivonata Herkules ferrarai herceghez, mely mint a hadjárásban, s az utóbbi békekötésben közvetlenül szerepelt egyén levele, megérdemli, hogy rendelkezésünkre álló kivonátát magyar fordításban közöljük:

*... Tudván, hogy Fenségednek örömet okozok, elmondom röviden Ő Felségének (Mátyás királynak) Ausztriának eddig kivívott hadi sikereit. Felséges Uram Ausztriának már jó nagy részét hatalmába kerítette, azaz 100 várnál többet s mintegy 30 helységet s várost, s naponta többen hódolnak meg Ő Felségének, nem remélvén már semmi segílyt a császártól.

Mátyás király hadserege két részre van osztva, az egyik rész a Dunán innen, a másik a Dunán túl működven. Az összes haderő mintegy 20,000 lovasból s 10,000 gyalogosból áll, mind válogatott vitézek. És bár az Isten s a jó szerencse annyira kedveznek Ő Felségének, hogy rövid idő alatt egész Ausztriát meghódíthatja, inkább szeretné Ő Felsége, ha fegyvereit a törökök ellen fordíthatná, daczára annak, hogy a császár volt az, ki sértő és kihívó magaviseletével és tűrhetetlen garázdalkodásaival idézte elő e háborút. Ennélfogva Ő Felsége az utóbbi napokban azon működött, hogy becsületes útat módot találjon a béke lehetővé tételére. Most pedig engem, a váradi püspököt, a szepesi comest s Bánffy Miklóst küldi a császárhoz békeajánlatokkal... * A levél eredeti kelte és aláírása a következő: «Ex Sancto Ypolito VII-o Octobris 1477. Illustrissime Dominationis Vestre Servitur G. Episcopus Agriensis Apostolice sedis legatos.»

Ovári Lipót.

Mátyás király személyes bátorságának példái.

Heltai Gáspár Krónikájából¹⁾ veszszük az alábbi kis történetet, mely habár okmányok által nincs is támogatva, mégis érdekes bizonyosságot tesz a *közbitről*, mely Mátyás királyt nemcsak személyes bátorsággal, de sőt merészséggel és semmi veszélytől sem rettegő vakmerőséggel ruházta föl. - A török háborúk idejében, midőn Mátyás Jaiczát fölmentendő, a II. Mohammed seregével szemben táborozott, Mátyás a török tábor kikérelésére alkalmas embert nem találván, ő maga török ruhát öltött, s a táborba élelmet szállítók közé keveredvén, sikerült neki egész a szultán sátráig hatolnia, hol leülve, egy török kalmár egykedvűségével egész nap árpát árult. Ilyenformán a török szultán táborát és a kihallgatott beszédekből szándékait is megismerte és este ugyan olyan módon távozott, az árusok közé elegyedve.

Másnap levelet küldött a szultánnak, melyben egész táborát leírván neki, tudósítá őt, hogy ő maga kérelme ki őket, megjegyezvén, hogy igen rosszul van a tábor őrizve, miután akadálytalanul ülhetett egész nap a szultán sátra előtt. Szavainak bizonyosságául megírta, hogy hány talban s miféle ételt vittek fel a szultán sátorába, mit ott léte alatt alkalma volt megfigyelnie. - A szultán ekképen meggyőződve arról, hogy egész táborának és állásának körülményeiről az ellenség biztos tudomást nyert, megrémülve másnap korán reggel elvonult, Mátyásnak ez által könnyű győzelmet szerezve.

^x Megjelent a Hadtörténelmi Közlemények 1890. évi 2., Mátyás király halálának 400. évfordulójára kiadott emlékfüzetében.

¹⁾ Heltai Gáspár, Magyar Krónika, II, 265. lap.

Nem kevésbé érdekes a másik eset, melyet Eschenloer¹⁾ beszél el, s tőle mint hiteles adatot Teleky s mások is átvettek. A sziléziai hadjárat folyamán, midőn Mátyás király 1474 október vége felé, csekély számú seregével Boroszlóba vonult, mindent megtett, hogy a roppant túlerővel bíró ellenség hadműveleteit és ostromát hatálytalanná tegye. Megparancsolta, hogy a környék összes parasztjai, minden hozzátartozóikkal, eleséggel, barmaikkal együtt Boroszlóhoz jöjjenek, mintegy 1000 szekér szénát, gabonát és eleséget hozata a városba, s azt a legteljesebb védelmi állapotba helyezvén, nyugodtan várta a történendőket.

Kázmér király és Ulászló seregeinek egyesülését Mátyás nem volt képes megakadályozni, s a máris megfélemlített boroszlói lakosság a roppant tábor láttára kétségbe esve, a végpusztulástól tartott.

Ehhez még ragályos betegség is ütött ki a városban, mely különösen a parasztek között dühöngve, azokat megtelezdelte.

De Mátyás nagy szelleme nem csüggedt. A lengyelek Szt. Katharina falvától egész az Olau folyóig ütöttek tábor. Igen fontos dolog volt azok erejét s állását kikémleni. Mátyás maga vállalkozott e veszélyes szerepre. Rácz parasztnak öltözve könnyű lóra kapott, s a lengyel táboron végig vágatva saját szemével győződött meg annak kiterjedéséről és a csapatok számerejéről, állásáról. A városba visszatérve, a városi tanácsosokat nagy rémületben találta, kik Mátyásnak még a külső városrész elégetését is tanácsolták. De a király biztosította őket, hogy nem lesz semmi bántódásuk a lengyelektől, s szavai oly varázserővel bírtak, hogy a megfélemlített kedélyek ismét lecsillapultak. S a nagy királynak igaza volt. A csekély számú őrség a túlnyomó erővel szemben hősiiesen tartotta magát, s a lengyelek éhség, betegség, hideg és más körülmények által kényszerítve, a békét maguk voltak kénytelenek kérelmezni.

Hasonló vakmerőséget tanúsított Mátyás király, midőn 1485-ben Bécs ostroma alkalmával az ostromlott városba két ízben is bement, hogy a város állapotáról magának meggyőződést szerezzen. Egy ízben így írja Heltai,²⁾ «ő maga vett vaját és kosár tikmonyat a hátára és úgy árulta ezeket a bécsi vásáron idegen rossz ruházatokban, és úgy hallotta ott benn Bécsben, mit szólnak az emberek és mire igyekeznek és mindenképpen meglátta az hadakozóknak az ő tartásokat és minémű renddel őriznének.» Más alkalommal, úgy beszéli Hormayer bécsi Krónikája³⁾ a király kerékgyártónak öltözködött s maga előtt kereket hajtva ment be a városba, s azt megszemlélvén, még bentlevő párthiveivel is érintkezett. Ez alkalommal a «Három Holló» fogadónál hosszabban időzött, s már majdnem fölismertetett, midőn barátai – ezt észrevéve – nagy zajt csaptak s ez által a nép figyelmét lekötvén, Mátyás királynak alkalmat nyújtanak, hogy kerekével a városból a Stubenthornál ép oly észrevétlenül kionsonjon mint bejött.

Még egy példát mond Heltai Mátyás király személyes bátorságáról Szabács ostrománál, melynek hitelessége azonban kétségbe vonatik. Erre nézve Csánki Dezsőnek e folyóirat I. évfolyamában közölt «Szabács megvétele» című közleményére utalunk.

Mátyás király nézete az ó-kor hadvezéereiről.

Galeotti ismert munkájában⁴⁾ írja, hogy midőn egykor Mátyás udvarában több előkelő úr vitakozott a király jelenlétében a fölött, vajjon a régi avagy az újabb hadművészet érdemi az elsőseget, Mátyás így nyilatkozott: «Ha a mi korunk a hadművészetben csak század részben volna annyira jártas, mint az ó-világ, s hadi képzettségünk az ó-korhoz csak hasonlítható is lenne: a török birodalma valóban nem lett volna oly roppant kiterjedésű. Mert ó-kornak nem az öt vagy hatszáz év előtti kort nevezem én, hanem visszatérek azon hadművészethez, mely a rómaiak korában virágzott. A hadművészet, a hadseregek hadi képzettsége, a hadigépek és hatalmas ostromművek ismerete akkor magas fokon állt, miként Frontinus, Vegetius s számos más íróból kétségtelenül látható. Mít mondjak azon idők vezérei és fejedelmeiről? Nincs oly eszeveszett, híreszteltesség bármi bajnoknak, a ki magát akár Hannibál, akár Nagy Sándor, akár Marcus Scipio vagy Julius Caesar fölébe merészelve emelni, sőt csak hasonlítani is. De ha az ó-kort öt hatszáz év közé szorítanók, én is kezet fogok veletek; mert ez időszak alatt kevés vagy talán senki sem hasonlítható korunkbeli hadvezérekhez. Mivel fölébresztetvén általunk ama dicső és nagy tapasztalású hajdan: sokkal jobban és ahhozértöbben kezeljük a hadügyet, mint az a bárdolatlan kor, mely hat századon túl nem megy.» Hogy Mátyás király a «korunkbeli» had-

¹⁾ Eschenloer, korábban már i. m. 310. lap.

²⁾ Heltai i. m. 265. lap.

³⁾ Hormayer, Wien IV. 1 füz. 50. lap.

⁴⁾ Galeotti Marzio, De Matthiae Corvini egregie, sapienter et jocose dictis ac factis. Galeotti Corvin János nevelője s tanára volt s e munkájában számos érdekes és jellemző cselekedetet, vagy nyilatkozatot őrzött meg Mátyás királyról.

vezérek alatt kiket ért, kétséges; bár a burgundi Károly, a hussita Ziska, Podjebrád, mindenkifölött pedig saját atyja Hunyadi János és nagy ellenfelei, II. Murad és II. Mohammed, nagy vezéri hírnévnek örvendtek, ép úgy Castriota György, s Olaszországban is több jeles vezér.

A megalázott török követ.¹⁾

Bécs-Újhely ostroma alkalmával, 1487-ben Mátyás maga a várostól nem messze ütött táborban volt. Akkor küldött hozzá Bajazet török szultán egy előtte nagy tekintélyben álló követet, ki mások az egyiptomi királynál s egyéb keleti uralkodóknál fontos megbízásokban működött, s akként nyilatkozott, hogy azon fejedelmeket, kikhez küldve volt, ékesszólása és tekintélye által mindenre, amit csak uralkodója kívánt, rábírní képes vala; amit hogy Mátyás királynál is kiviend, kérkedett. Ezt, mielőtt a követ megérkezett, bemondák Mátyásnak, ki föltevén magában, hogy e hetyke embert le fogja alázni. Kitűzetvén tehát a követ számára a kihallgatás órája, vele együtt a megszállt város bástyái alá ment, egyszersmind parancsot adva, hogy rohamot intézzenek az ellen. Amint ott az ágyúk közt és az ellenséges golyók záporában forogtak, parancsolá a követnek, hogy adja elé megbízását; ami, úgy a hogy megtörtévnén, Mátyás rögtön tételről tétellel megválaszolt reá, s a követet elbocsátá. Hanem ez a nyilak és golyók közt adott válaszról megfélekedve, elutazni s fejedelméhez visszatérni nem merészelvén, esdekelve kérte a királyt, ismételné válaszát; ezt azonban semími áron el nem érhetette. Bajazetnek pedig megizente Mátyás király, hogy mások eszesebb követeket küldjön hozzá, kik a válaszát amit kapnak, megvinni képesek.

Trebüsch ostroma 1468-ban.

Midőn Mátyás király a cseh háború első időszakában Podjebrád ellen harczolt, annak fia, *Victorin*, Mátyás király által a cseh főseregtől elvágatott s rövid ütközet után *Trebüsch* várába szorítatott. A király ez alkalommal gyalogságát jó kocsi-(igás) lovakra ültette,²⁾ hogy gyorsabban jussanak Trebüsch alá s Victorint itt ostrom alá fogta.

A város a harmadik napon, május 26-án, minekután védő őrségéből 1500 elesett s az egész város lángokban állott, a magyarok kezébe került, Victorin pedig a város egyik mellékkapuján át a közeli dombon levő erősített kolostorba vonúlt, melyet Mátyás király most körülzároltatott, a vidéket pedig elpusztította.

Közel 4000 ember volt ez aránylag kis helyen összeszűfolva s a csehek az éhség fokoztával már lovaik nagy részét megették; de bár az ostrom már egy hónapig tartott, az erőd rohammal bevehető nem volt.

E közben Henrik herczeg, Victorin fivére, alatt fölmentő sereg érkezett meg, melyhez kevés idő múlva Podjebrád főserege is csatlakozott; de Mátyás király csapatai, különösen a ráczok, kiknek a király minden cseh főért egy aranyat fizetett, ezt állandóan távol tartották s az erődbeliekkel való érintkezésben megakadályozták.

A két sereg 16 napig állott egymással szemben, de mindkettő egyenlő erős levén, a döntő küzdelmet egyik sem kísértette meg. Podjebrád gyalogságban, Mátyás lovasságban volt erősebb.

Az éhség ezalatt hallatlan mérveket öltött s Victorin végre is kénytelen volt valamit tenni. Junius 4-én, miután öcscsét Henriket nyilakra kötött levelekkel szándékaról értesítette, kitörést határozott, míg öcscsé ugyanezen időben a magyarokra támadást intézett. Ez sikerült. Victorin magát 400 legvitézebb lovagjával a magyar táboron átvágva, bár majd kivétel nélkül sebekkel voltak terhelve, szerencsésen Henrik táborába jutott.

A cseh hadak ezután az erődöt sorsára hagyva elvonultak; ennek folytán az a következő napon a magyar csapatok előtt capitulált.

Mátyás király ezután Podjebrád seregét követve és üldözve, Brünn ellen nyomúlt.

Victorin cseh herczeg elfogatása.

Mátyás cseh királlyá történt megkoronázása után a békét, legalább rövid időre, biztosíttatnak vélvén, csapatai nagyobb részét téli szállásaikra bocsátá. De a cseh eretnek (hussiták) részéről az ellenségeskedések újból megkezdettek, mire Mátyás alig egy hónap alatt ismét hatalmas sereget gyűjtött össze, s Victorint *Hulinnál* döntő csatában megvervén, azt *Hradistye* (most Hradisch) várába visszavonulni kényszeríté. A várat Mátyás ostrom alá vette, de daczára a

¹⁾ Bél Mátyás, *Adparatus ad historiam Hungariae*. Dec. II. 114. lap.

²⁾ Eschenloer azt mondja: Der König von Hungern war mit allem seinen Reisingen Zeug uf, und setzte vil Trabanten uf gute Wagenpferde, dass er bei Zehen tausend Pferde eilendes bei dise Stat brachte. A hadtörténelemben ez első példája annak, hogy *gyalogság* gyors megjelenés érdekében *lovakon vitetik a harcz színhelyére*. Eschenloer, *Geschichten der Stadt Breslau*, II, 128. lap.

legnagyobb erőmegfeszítésnek azt elfoglalni nem bírta. Végre is elvonult s Kremsiernél táborba szállván, onnan figyelte meg ellenségét. Victorin mintegy 600 emberével éhínség miatt a várat, mint a megelőző évben a trebitschi erődöt elhagyni kényszerült, s *Wesselébe* vonult, hol magát az apjától, Podjebrádtól kért sürgős segély megérkezéig, biztonságban vélte. Mátyás azonban a várost rögtön körülfogta; égő zsarátnokokat vetve annak több pontjára, a város csakhamar tüzet fogott s Victorin csapatainak egy részével az átvágást megkísérlendő, kirohanást intézett, s bár nagy hősiességgel harcoltak, mind fogságba jutottak. Victorint két magyar ember, *Madácsi László és Jánosi Gáspár* fogták el s vitték a király elé, ki is őket ezen vitéz tettökért nagy birtokok adományozásával jutalmazta meg.¹⁾ Mátyás szívvel-nyelven üdvözlé Victorint, Eschenloer szerint, mint «kedves sógorát és legnagyobb halálos ellenségét».

Időközben mintegy 3000 ember a város felső végére is támadást intézett, s a még benn lévők részben megölettek, részben elfogattak. Összesen 200 ember hurczoltatott fogságba, nagyobbbrészt Brünnbe; a magyarok vesztesége jelentélen volt.²⁾

Nagy öröm uralkodott Mátyás táborában e győzelem fölött, annál is inkább, mivel Victorin elfogatása Podjebrádot, ki benne nemcsak legkedvesebb fiát, hanem egyszersmind legvitézebb vezérét is bírta, a legerzékenyebben sújtotta; a lengyelek pedig, kik Victorinhoz akartak csatlakozni, ez esemény által megfélemlítve, egyelőre várakozó állást foglaltak el. Mátyás Victorint pár napig táborában tartotta, aztán Visegrádra küldte fogságba, hol mindaddig ült, míg magyarul ép oly jól megtanult beszélni, mint csehül.³⁾

Egy szállítmány törbe ejtése Mátyás király csapatai által.

Boroszló megszállása idején történt az alábbi esemény, mely Mátyás harczosainak ügyességét és vitézségét fényesen tanúsítja.

Míg az ostrom alatt magában Boroszlóban az állapot Mátyás előre látó intézkedései folytán, daczára annak, hogy az őrség s evvel a fogyasztók száma naponkint növekedett, s a védők ereje november elején már 6000 gyalogosra és 4000 lovasra⁴⁾ rúgott, minden tekintetben kielégítő volt, az egyesült cseh-lengyel táborban nem így álltak a dolgok. Az elpusztított környék nem nyújthatott elegendő eleséget oly roppant tömegnek, melyet Kázmér és Ulászló Boroszló alatt egyesítettek, a magtárt pedig, melyben a lengyelek gabonája állott, Mátyás egy kirohanás alkalmával lerombolta. A királyok, nem mervén a város közelében maradni, jónak látták a tábornak a várostól távolabbra vinni. De ez sem sokat használt; Mátyás emberei itt is találtak módot az egyesült sereg zaklatására. Egy ízben Jaromir és Königgractz felől 200 élelmiszerekkel terhelt kocsis volt érkezendő, melyhez még számos kereskedő árukkal megrakott kocsija csatlakozott. Védelmükre jelentékeny kíséret volt már megindulásukkor kirendelve, Nagy-Wilkauál pedig 2000 lengyel állott, azoknak biztos átvétele és a táborig kísérése végett. A cseh-lengyel táborban a szállítmány közeledésének hírére nagy öröm uralkodott, senki sem kételkedett annak biztos megérkezése fölött. De ez öröm csakhamar szomorúsággá vált, mert a szállítmány a nagy gonddal és előrelátással tett készületek daczára nem érkezett a lengyel táborba.

Mátyás király egyik alvezére, *Hág Ferencz*, ugyanis 600 lovassal az előre küldött lengyel csapat állásától csak fél mérföldnyire, Nimptsch-hez közel, a szállítmányt meglepően megtámadta, s a kíséretet szétvervén s elfogván, az egész szállítmányt letartóztatta. A becses zsákmánynak egy részét Hág a magával hozott könnyű szekerekre rakva rögtön elvitette, a már el nem szállítható boros hordók feikeit kiütette, a többi készleteket pedig helyben elégettette. Midőn a wilkaui csapat a szerencsétlen esetről értesült, Hág Ferencz már Schweidnitz falai között biztosságban volt zsákmányával és számos foglyával, kiknek váltságdíj fejében a lengyelek 10,000 arany forintot voltak kénytelenek fizetni. Ez esemény nagyban elősegítette a megszálló tábor inségét, mely fokonykint növekedvén, a cseh-lengyel vezéreket végre is békekötésre kényszerítte.

Hág Ferencz vitéz pályafutását Mátyás oldalánál, Szabács ostrománál végezte be.

Hősies kitarítás.

Mátyás király a sziléziai hadjáratban, midőn Boroszlót megszállotta, a lengyel és cseh sereg egyesülését minden erőmegfeszítése daczára sem volt képes meggátolni, s így arra kelle szorítkoznia, hogy az ellenség roppant seregét foly-

¹⁾ Teleki Oklevéltár XI. kötet 426. lap.

²⁾ Teleki Oklevéltár XI. kötet 388. lap. Mátyás tudósítása Kassa városához.

³⁾ Eschenloer 179. lap.

⁴⁾ Eschenloer 314. lap.

ton nyugtalanítsa. Így többek között a briegi, oppelni és olai őrsereg fáradhatatlanul zaklatta a cseh-lengyel tábor elszakadozott csapatait. Ez utóbbi védő őrségéhez tartozott egy ötven emberből álló különítmény, mely a rosenheimi malmoknál magát megfészkelvén, a lengyelek összeköttetéseit folyton háborgatta. Ennek véget vetendő, az egyesült táborból 1000 válogatott ember indult ellenük; de a bátor kis csapat a harcztot ez egyenetlen ellenséggel is fölvette s állásában vitézül kitartva, oly jelesen harcolt, hogy a lengyelek közül a sikertelen küzdelemben 200 életét vesztté, a többinek pedig szégyen szemmel vissza kellett vonúlni. A maroknyi csapat e hősiés küzdelem után diadalmasan vonútt be Olauba.

ODDS AND ENDS IN WAR HISTORY

Summary

This was the title of a group of short writings published in the 1890 2 number of the *Hadtörténelmi Közlemények*, commemorating the fourth centenary of the death of King Matthias.

The goal of their renewed insertion was partly to encourage contemporary historians to publish materials similar to them, too, partly to raise a monument of our 1890 2 commemorative number.

KRIEGSGESCHICHTLICHE KLEINIGKEITEN

Resumee

Unter diesem Titel erschienen die hier zu lesenden kurzen Schriften 1890 im zweiten „Gedenkheft“ der *Hadtörténelmi Közlemények*, das zum 400. Todesjahr Königs Matthias zusammengestellt wurde.

Mit der wiederholten Veröffentlichung wollen wir einerseits die Historiker der Gegenwart zur Erschließung und Publizierung ähnlicher Kleinigkeiten veranlassen, andererseits dem Gedenkheft, das vor hundert Jahren entstand, ein Denkmal setzen.

ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЕ МЕЛОЧИ

Резюме

Под таким заголовком были напечатаны во втором „мемориальном номере“ журнала „Хадтёртенельми Кёзлеменьек“ за 1890 год, посвященном 400-летию со дня смерти короля Матьяша, публикуемые теперь статьи, которые может прочитать наш читатель.

Повторным опубликованием этих работ мы хотели бы дать стимул нашим современным историкам к исследованию и публикации подобных „мелочей“, а также воздать должное памяти юбилейного журнала, изданного 100 лет тому назад.